

TÜRK TARİH ENCÜMENİ MECMUASI

Türk Tarih Encümeni tarafından neşredilir

YENİ SERİ — CİLT 1

SAYI 3 — Kânuneyyel - Şubat 1930

BU SAYIDA

Ahmet Refik Fransua dö Noay'ın Türkiyede
tehlíkeli bir sefareti
Mahmut Kemal Mehmet Emin bey
Ali Fuat Şekip Paşa
Nahit Sırrı Siçilyeteyn elçileri

İSTANBUL

LETAFET MATBAASI

1930

İstadbulda Siçilyeteyn Elçileri

Osmanlı tarihinin her safhası bütün vesaik ve tafsîlâtile beraber yazılacağı zaman, bu devletin diğer devletlerle olan münasebatının tarihi de şüphesiz uzun tetkikatı icap edecek ve kalın ciltler yazdıracaktır. Meselâ Fransa, İngiltere, Rusya gibi asırlardanberi cihan salâmesinde büyük rol oynayan devletlerden birile Osmanlı hukûmetinin münasebatını bütün vesaiki ve teknil safahatile teşrih ve hikâye, belki bütün bir müverrih ömrünün kifayet etmiyeceği kadar uzun bir iştir. Aradaki münasebetler o kadar çok, medit ve mühimdir.

Siçilyeteyn krallığı ile olan münasebatın tarihi ise, tek bir ciltte pek güzel yazılabilir. Çünkü, bu krallığın tacı, Papa ikinci Anaclel tarafından 1130 da ikinci Robert isminde bir hukûmdarın başına konmuş olmakla beraber, bu krallık hiçbir zaman cihan mukadderatı üzerinde tesir icra edecek bir vaziyette bulunmamış, 1860 da ise Garibaldi'nin teşkil etmiş olduğu gönüllü ordularına mukavemet edemiyerek haritai âlemden silinmiştir. Osmanlı devleti ile münasebatı siyasiyesi ise 1740 da başlayarak mevcudiyeti siyasiyesinin hitamına kadar, yani 120 sene sürmüş ve bu esnada on bir sefirle bir maslahatgûzar İstambulda birbirlerini istihlâf eylemişlerdir. Romanya akademisi tarafından ve mühim bir eserini bu defa ve bu sütunlarda uzun uzun mevzubahs ettiğim Mösyö N. Yorga'nın riyaseti altında fransızca olarak neşredilen (Bulletin de la section historique) mecmuası 1929 tarihli ve 15 numarolu sayısında İstambuldaki Napoli sefaretine ait etütile bazı vesaiki muhtevi bulunuyor. Etüdün muharriri olan Mösyö André Otetea, bunu Osloda in'ikat eden beynelmilel altıncı tarih kongrasında okumuştur. Ve ilmi bir kongrada okunan bir rapor olmak haysiyetile, mevzuun esasına taalluk etmeyen tafsilâtan âzamî bir içtinap gösterilmiş, faraza bu münasebatın tesisi ve devamı esnasında gerek İstambul ve gerek Napolinin vaz'iyetlerinden hiç bahsolunmamış. Otetea, etüdünün başında, bunu vücude getirmek fikrini Yorga'nın vermiş olduğu gibi Napolide aylarca ikametle vesaiki aramak ve tetkik etmek imkânını da temin eylemiş olmasından minnettarane bahsediyor.

Romanyalı tarihşinaşın Napolideki ikameti esnasında tetkik eylediği vesaike gelince, bunların bir kısmı, devletin mahzeni evrakında muhafaza edilmekte olan Siçilyeteyn Krallığının münasebatı hariciyesine ait vesika

ciltleri içinde 183 den 259 a olanlardır, ve bütün bu ciltler üzerinde (Affari esteri - Constantinoplis [1]) yazılıdır. Sefaretin 1740 da tesisinden 1860 da lağvına kadar tekmil muhaberatı, burada mevcuttur. Bundan başka (Societa napoletana di Storia Patria) ünvanile teşekkül etmiş olan tarih cemiyetinde, âzasından üçü ve 1747 den 1820 ye kadar İstanbulda icrayı sefaret etmiş olan Ludolf ailesinin bilumum evrak ve muhaberatı mevcut bulunmaktadır. Bütün bu vesikalar kendisine küşade bulunurken, Otetea daha ziyade şimdiki Romanya Krallığının o zamanki şekline, yani Memleketeyn prensliklerine alâkası bulunan cihetleri tamik ettiğini söylüyor. İtalyan lisanına vakıf bir Türk müverrihi tarafından aynı evrakın tetkik edileceği zaman, tarihimize ve harici münasebatımıza ait pek çok yeni şeylerin meydana çıkacağı muhakkaktır.

*
*
*

İstanbulda bir sefaret tesisi, Napolide 1835 den itibaren saltanat süren Bourbon'ların memleket iktisadiyatını canlandırmak için ittihaz etmiş oldukları tetbirlerden biridir. Fakat daha evvel, Şarkı Kariple münasebatı ticariye tesisi ve Şimali Afrikanın İstanbulu tabi hükümetlerine ait korsan gemilerine karşı emniyeti temin için tedabir ittihazı düşünülmüştü. 1718de aktedilen Passaroviç muahedesı, 100de 3 gümrük resmine mukabil Siçilyeteyn Krallığının mahsulâtına Osmanlı deniz ve limanlarında diğer devletler gibi serbestii ticaret bahşediyordu. Lâkin gümrük resminin tenzilinden mutazarrır olan mültezimlerin ve ekâbiri memurinin çıkardıkları müşkülât ve ecnebi sefirlerinin desaisi, siyasî münasebatın tesisine mani olmuş, ve Cezairle Tunus ve Garptraplusunda korsanlara karşı girişlen hususî müzakereler de akim kalmıştı. Osmanlı hükûmeti nezdine sefir göndermeğe Napolinin yeniden teşebbüsü, Türkiyeye iltica ve ihtida ederek ricali mühimme sırasına geçen Kont dö Bonneval'ın teşvik ve teşebbüsü eseridir.

Hiçbir yerde karar kılamayan ve Osmanlı hizmetinde bulunduğu müddet içinde her gün yeni projeler kurup yeni tasavvurlar peşinde koşan bu büyük serseri, Türkiyede ihtida zaruretile karşılaşmağı Fransa sefiri Marki dö Villencuve'un kabahati sayarak, bir katolik devletile Osmanlı imparatorluğu arasında münasebet tesisine delâlet etmekle sefirin hakkında göstermiş olduğu lâkaydinin intikamını almış olacağına kail bulunuyor, ve diğer taraftan, buna muvaffak olunca Napoli hükûmetinden ihsanlar alacağını hesap ediyordu. Filhakika, bu hükûmetin, cesim Osmanlı imparatorluğunu terkip eden muhtelif memleketlerde satabileceği ve bu suretle büyük menafî temin edebileceği pek çok mahsulâtı vardı.

[1] *Umuru hariciye - İstanbul*,

Bonneval, 1736da, Siçilyeteyn Kralının Paristeki büyükelçisi nezdine birini göndererek tesisi münasebat keyfiyetini deruhte edeceğini haber vermişti. İlk önce Napoli buna ehemmiyet vermemiş, fakat Bonneval başka mecralardan geçirerek bu teklifi tekrar edince alâka göstermişti. Bu esnada sadrazam olan vezirin Kont dö Bonneval'a pek teveccühkâr olması ve Avusturya verasetinin Avrupa için uzun bir itilâf devresi açarak Osmanlı devletinin de Belgrat muahedesile bir huzur ve sükün devresine girmiş bulunması, böyle bir müzakerenin hüsnü neticeye müncer olması imkânını temin edecekti.

Siçilyeteyn hükûmeti, bu müzakerat için aslan Livurnlu olup Bonnevale'ı Venedikte tanımış olan Giuseppe Finocchietti di Faulon isminde ve kaymakam rütbesinde bir süvari zabıtine memur etti. Ve müzakerattan öteki devlet sefirlerinin haberdar olmamaları için, Finocchietti ile yanına aldığı iki kişi bindikleri gemiden Yeşilköy sahillerinde çıktılar (6 teşrinisani 1739).

Finocchietti oradan gizlice Bonnevale'ın sayfiyesine gidecek ve dışarı çıkmayacaktı. Derhal Divanı hümayun tercümanı Ghicâ ve Reis efendi ile münasebata giriliyor, ve gerek Bonnevale'ın nüfuzu ve gerek dağıtılmasında semihane davranılan hediyeler sayesinde, müzakereler kısa bir zaman içinde bitiyor, ve 7 nisan 1740da, Babâlinin Fransa, İngiltere ve İsveç gibi dost devletlerle mevcut muahedelerine mütabık bir dosluk ve ticaret muahedesi imza ediliyordu. 21 maddeyi ihtiva eden bu muahedename, 20 sene muteber olacaktı. İki taraf arasında (ebedi bir sulh ve dosluk) ilân ve iki devlet teb'asının en ziyade mazharı müsaade millet muamelesi görmesi kabul ediliyordu. İthal ve ihraç edilecek tekml Napoli emtaa ve mahsulâtına, bir defaya mahsus olmak üzere 100de 3 gümrük resmi tediye edilecek, İstanbulda ikamet edecek olan Siçilyeteyn sefiri bütün limanlarda konsolos nasbına selâhiyettar olarak tab'a arasındaki ihtilaflar da konsolohanelerde rüyet kılınacaktı.

Muahedenin akti üzerine Siçilyeteyn kralı Bonnevalea külliyetli ih-sanda bulunmuş, Finocchietti ise Kont payesi tevich ederek kendisini ortaelçi ve fevkalâde mürâhhas nasbetmişti. Buna mukabil Hacı Hüseyin bey isminde bir zat fevkalâde sefir olarak Napoliye gönderiliyor, 30 ağustos 1741 de karaya çıkarak, Krala Sultan birinci Mahmut tarafından gönderilen ipek çadırları, kumaşları, anberle fildişlerini takdim ediyordu.

Fakat bu münasebatı tesis ve sade muahedenin akti için 100,000 duka masraf ihtiyar etmekle, Napoli hükûmeti umduğu neticeleri elde edemeyecekti. Bonnevale'ın tesiri altında Fransa sefirine aleyhtar bir vaziyet alacak olan Finocchietti, yalnız kalarak mevkiini müşkülleş-

tirecek ve Siçilyeteyn hukûmeti Fransıyanın hatırı için kendisini 6 teşri-nievvel 1741 de geri çağırarak yerine şövalye Nicolas dö Maio isminde birini gönderecekti. Avusturya veraset harpleri esnasında meydanı rakipsiz bulup inkişaf eden ticaret münasebetleri de, 1747 den itibaren tedenniye başlıyordu. Dö Maio'nun hukûmetine gönderdiği son rapora nazaran, Cezair, Tunus ve Garptrapulusu korsanlarınca muahede ahkâmına riayet edilmemesi, muhaberatin emin olmaması ve hususile krallık tab'asının ticarete adanmış kabiliyetleri, bu tedenniye sebep olmuştur. Bu vaziyet karşısında Napoli hukûmeti, 18,000 duka maaşı olan dö Maio'yu geri çağırarak Guillaume Sudolf'u 2000 duka ile maslahatgûzar tayin ediyordu.

Hakikatte, muahedenin umulan menfaatleri Napoliye temin etmesinin başka sebepleri de vardı ki, korsanların mucip olacakları zararların Babialice tüccara tazmin edilmesi taahhüt edilmişken son dakikada, ve Siçilyeteyn murahhasının imzasından sonra ele geçirdiği müsveddeden fransız sefirinin bu kaydı sildirmeğe muvaffak olması bunlardan biriydi. Hammer tarihinin de zikrettiği bu cihetten başka, Siçilyeteyn donanması o kadar kuvvetsizdi ki, Osmanlı imparatorluğuna kadar deniz yolların değil, kendi sahillerini bile müdafaadan âciz bir halde bulunuyordu. Bazı sakim tedabiri iktisadiye, veba ve hareketi arz gibi âfetler de Napoli hukûmetinin şarkta mühil menafii iktisadiye temin etmesine mani olacaktı. Şu kadar ki, 1747de İstanbul sefaretinin ilk önce sefir sıfatına malik olmadan deruhte ederek 1820 eylülüne kadar üç batın bu mevkide birbirlerini istihlâf edecek olan Sudoflar zamanında ve alhusus Guillaum dö Ludolf ile oğlu Constantin dö Ludolf'un sefaretleri müddetince, bu mevki Napoli hukûmetinin beyneddüvel vaziyetine pek faik bir ehemmiyet kazanacaktı.

Bu Ludoflar aslan Almanyada Erfurtlu bir asil âileye mensup idiler. Guillaume'un babası kimyada yeni Keşifler vücade getirmek sevdası uğrunda servetini kaybetmiş, âilesini bırakmış, en nihayet borç yüzünden hapse atılmıştı. 1710da dünyaya gelmiş olan Guillaume, bir yolunu bularak İspanya hizmetine geçmiş ve Siçilyeteyn Bourbon hanedanına intikal ettikten sonra hariciye nezaretinde tercüman olmuş, 1741de lisan öğrenmek üzere İstanbula yollanmıştır. Mahzeni evrakta o zamandan itibaren muhaberati bulunan bu adam, 1741de maslahatgûzar vekili, 2 sene sonra maslahatgûzar, 1755de sefir olacak, ve 1789a kadar yani 24 sene bu mevkii muhafaza ettikten sonra tekaüdünü istihsal ederek oğlu Constantin tarafından istihlâf edilecekti. Guillaume Ludolf fransız sefiri Vergennes'le pek dostane münasebat پیدا etmiş ve onun halefi dö Saint-Priest'e de kızını vermişti.. Oğleu Constantin ise bilhassa Rus sefaretile

hüsnü münasebat perverde ederek Yaş ve Bükreş muahedelerinin tanzi-
minde müessir olmuştu. 1799da da bir müddet Siçilyaya kaçmış olan
Bourbonların 1806da tekrar Siçilyaya sığınarak Napolide 1806dan 1808e
kadar Joseph Bonaparte'nin ve 1808den 1815e kadar da Murat'ın kral-
lık etmeleri, Constantin Ludolf'un İstanbuldaki itibarına hâlel getirme-
yecek ve kendisi eskisi gibi sefir muamelesi görecekti. Ludolf'ların mu-
vaffakiyetlerini temin eden bir cihet te, tekrar iktidar mevkiine geçme-
lerini hesap ederek menkûp ricalle pek ziyade hatırşınalık ibraz etme-
leri ve yeni yetişen kimselerin de birgün büyük mevkiler alacaklarını
düşünüp bunlara türlü cemilelerde bulunmalarıydı. Öteki Büyükelçiler
gibi kıymetli hediyeler dağıtmağa kudretleri olmadığı halde, resmî ma-
hailde daima ikram ve itibara mazhar olmuşlar, ve bu sayede sefaretiler
mahafilinde de ehemmiyetle telâkki edilmişlerdir. Constantin Ludolf'un
sefaretini de 1817ye kadar devam edip bu tarihte Londraya tayin olunarak
yerine —1875e kadar muammer olacak olan— oğlu Joseph Constantin
gelecek, fakat onun sefaretini 1820ye kadar devam ederek o tarihte başka
bir hizmetle İstanbuldan ayrılacaktır. Bu aile, hiçbir sefere nasip olma-
mış bir derecede Osmanlı imparatorluğu hakkında malûmat iktisap et-
miş olduklarından; mahfuz bulunduğu mahal bu makalenin iptidasında
söylenmiş olan muhaberelelerinin tetkiki, tarihimizin pek çok noktalarını
muahakkak ki tenvir edecektir.. Mösyö André Ototea'nın etüdüne ilâve
ettiği 4 zeyilden İstanbulda bulunan Siçilyeteyn sefirlerine ait cedveli
aynen iktibas ediyorum:

<i>Guisepe Finocchietti</i>	(1740-1741)
<i>Nicolas dö Maio</i>	(1741-1747)
<i>Guillaume dö Ludolf</i>	(1747-1789)
<i>Constantin dö Ludolf</i>	(1789-1817)
<i>Joseph-Constantin Ludolf</i>	(1817-1820)
<i>Giovan-Bottista Navoni (Maslahatgüzar)</i>	(1820-1826)
<i>Guisepe Romono</i>	(1826-1829)
<i>Giovanni d'Errico</i>	(1830-1836)
<i>Gaetano dö Fschudy, Baron dö Flumo</i>	(1837-1840)
<i>Martorana</i>	(1840-1849)
<i>Commandante E. Fargioni</i>	(1849-1858)
<i>Baron Antonio Winspeare</i>	(1859-1860)

* * *

Bu malûmata nazaran, Baron Vinopeare İstanbuldaki Siçilyeteyn
sefirlerinin sonuncusunu teşkil etmektedir. Çünkü 1860 nisanında Pa-
lermoda başlayan iltihâl büyüyük 7 eylül 1860 da Garibaldi Napoliye

girmiş, son Kral ikinci François payitahttan kaçarak 21 teşrinievvelde ise Bourbon'ların iskatile memleketin Sardunya Krallığına ilhakını ârayı umumiye tehâlikle kabul etmişti. Aradan altmış dokuz sene geçmiş olduğuna göre, son Siçilyeteyn sefiriün o zamanlardaki vaziyetine ve sefaretin ne tarzda ortadan kalktığına şahit olmuş kimse kalmamış demektir. Fakat o zamanın gazete koleksiyonlarında buna dair bazı malûmat toplamak ve hele Babiâli muhaberatında bu hususta birçok yeni şey bulmak kabil olabilir.

NAHİT SIRRI